

«Тэр³³бүт тылбыт-бар±а баайбыт» программа.

Саха республикатыгар Национальнай оскуолалары санардан сайыннарыы концепцията кириэбиттэн ыла, оскуолаҕа торообут тылы, литератураны уорэтии суолтата улааппыта, сана ирдэбил турбута.

« Торообут тылын билэр эрэ киьи бэйэтин норуотун таптыыр, ытыктыыр, кининэн киэн туттар кыахтанар уонна атын омук дьонун кытта тэҥнээҕин билинэн, интернациональнай тыынна иитиллэр», - диэн концепцияҕа суруллар. Торообут тылынан санарыы, кинин таптааһын оҕо торообут-уоскээбит дьиэтэтигэр, ийэ-аҕа иитиитэтигэр бэриллэр уонна оскуолаҕа кириэх иннинээҕи оҕо тэрилтэлэригэр, оскуолаҕа салҕанар.

Оҕо саныыр санаатын, тугу билбитин-корбутун сааһылаан, уустаан-ураннаан, бэргэн хомоҕой тылларынан кэпсиир, суруйар уоруйэҕи сайыннарыы, торообут тылы дириҥник биллэри, ийэ тыл имэнин инэри учуутал иннигэр турар сороктартан биirdэстэрэ. Саха тылын инники кэскилэ билинни кэмнэ уунэр колуонэ ийэ тылын хайдах баһылырыттан тутулуктаах. Оскуолаҕа торообут тылы уорэтиигэ болҕомто билигин хабааннааһар да кууьурэрэ наада диэн тыл уорэхтээхтэрэ сопко бэлиэтииллэр. Уорэнээччи барыта, маннайгы кылаастан саҕалаан, манньык кэрэ, баай торообут тылын уорэтэн, ону сатаан туттар-туһанар буоларын ситиһэр наада.

Саха оскуолатын сайыннарыы уонна барҕардыы улэтэ саҕаланыабыттан уорэх анала, ис хоһооно, коруннэрэ балаҕа сэргэхсийдилэр. Уорэтии ньыматын тупсарыы, санаттан сана хайысхалары кордооһун, булуу, бэйэ опытын туһаныы, ону тупсарыы-билинни уйэ ирдэбилэ. Бу программаҕа биьиги уруогунан эрэ мунурдаммакка торообут тылы дириҥэтэн уорэтэр сыалтан араас коруннээх, киэн хабааннаах улэлэри аттаран киллэрдибит. Ол курдук, дойду урдунэн Биир кэлим экзамен киирэн эрэринэн сибээстээн, алын кылаас уорэнээччилэригэр эмиэ манньык коруннээх хонтуруоллуур улэ ыытыллара наадатын ойдоон тэстэри онордубут. Дьобурдаах оҕолору кытта улэни кодьуустээхтик ыытар сыалтан саха тылыгар олимпиадаҕа бэлэмниир соруудахтар киирдилэр. Оҕону торообут кыраайыгар, дойдутугар сыһыаран уорэттэххэ, кини ийэ тылын ордук дириҥник, чинник баһылыан соп. Ол иһин биьиги биир дойдулаахпыт буойун, поэт, драматург, талааннаах оҕо суруйааччыта Т.Е.Сметанин айымньыларыгар тирэбирдибит.

1 кылаас (13 ч.)

1 чиэппэр (2ч.)

- 1.Тыл диэн тугуй?
2. Аптаах тыллар.

2 чиэппэр. (4 ч.)

1. Саамай кэрэ тыллар.
2. Т.Е. Сметанин –о5о суруйааччыта.(музейга экскурсия)
3. Т.Е. Сметанин «Куоскалар уонна сабыл»
4. Таабырыннаабы.

3 чиэппэр. (4 ч.)

1. Торообут ийэ тыл суолтата.
2. Суорун Омоллоон «Маныйыт уонна торбуйах»
3. Кинигэ –киьи до5оро.
4. «Тыл оонньуута.» (конкурс)

4 чиэппэр. (3 ч.)

1. Ребустар.
2. «Бырааай, буукубаар!» бырааынньык.
3. Сыл тумугунэн билиини бэрэбиэркэлиир тест.

1-гы кылаабы бутэрэр уорэнээччи билиэхтээх уонна сатыахтаах:

- Тыл диэн тугун.
- Дьону кытта эйэ5эстик кэпсэтии.
- Кинигэни аа5ыы культуратын бастакы уоруйэхтэрин.
- Тест толоруу ньыматын.

2 кылаас (14ч.)

1 чиэппэр. (3 ч.)

1. Тыл дор5оонтон турар.
2. Тыллары темаларынан наардаабын. Олимпиада соруудахтара.
3. Ийэ5э аһаммыт тыллар. Тест .

2 чиэппэр. (4 ч.)

1. Эргэрбит, сана, кирири тыллар.
2. Олимпиада соруудахтара.
3. Т.Е.Сметанин айымньыларынан дидактической оонньуулар.
4. «Сана кинигэлэр» библиотека5а экскурсия.

3 чиэппэр.(4 ч.)

1. Ос хойоонноро. Олимпиада соруудахтара
2. Куустээх дьон туьунан былыргы уьуйээннэр.
3. «Мин ийэм» айар улэ.
4. Сомо5о тыллар. Тест №2

4 чиэппэр. (3 ч.)

1. Олимпиада соруудахтара.

2. Тест №3

3. «Тыл баар-бараммат баай» тумуктуур бырааынньык.

2-с кылааы бүтэрэр уорэнээччи билиэхтээх уонна сатыахтаах:

- Эргэрбит, сана, киири тыллары.
- Санара-инэрэ, тута-хапта сылдыыы культуратын
- Теби толоруу ньыматын
- Бэйэтин санаатын 5-7 этиинэн саабылаан суруйуу

3 кылаас (14ч.)

1 чиэппэр. (3ч.)

1. Тыл баайа.
2. Синонимнар. Олимпиада соруудахтара.
3. Антонимнар. Олимпиада соруудахтара.

2 чиэппэр. (4 ч.)

1. Омонанар. Олимпиада соруудахтара.
2. Суруйааччылар-о5олорго. Тест.
3. Т.Е. Сметанинна аналлаах литературнай бырааынньык.
4. «Арай биирдэ» айарга холонуу.

3 чиэппэр (4ч.)

1. Олонхо –уйэлээх угэспит.
2. «Торообут ийэ тылым» оонньуу.
3. Олимпиада соруудахтара. Тест.
4. Оонньоо. Толкуйдаа. Таай.

4 чиэппэр (3 ч.)

1. «Кинигэни аабыан-элбэ5и билиэн»-библиотека5а ытыллар викторина.
2. Олимпиада соруудахтара.
3. «Торообут тылгын тоьо билэ5ин?» тумуктуур бэйэ оонньуута.(«Своя игра»)

3-с кылааы бүтэрэр уорэнээччи билиэхтээх уонна сатыахтаах:

- Тыллар суолталарынан араастаныыларын билиэхтээх;
- Собулуур суруйааччытын туьунан санаатын саабылаан этэр;
- Торообут тылы байытыыга, сайыннарыыга эбии литератураны туьанара;
- Бэйэ санаатын 8-10 этиинэн саабылаан суруйуу

4 кылаас (14 ч.)

1 чиглэл (3 ч.)

1. Кэлим тыллар. Олимпиада сорудахтара.
2. Саха балаһанын ис бараана. Музейга ытыллар дьарык.
3. Сана чаастара. Тест.

2 чиглэл (4 ч.)

1. «Мин дойдум-олонхо дойдута» кинигэнэн дьарык.
2. Мунха тэриллэрэ. Музейга ытыллар дьарык.
3. Т.Сметанин «Мэхээлэчээн булчут кэпсээннэрэ» Кордоох викторина.
4. Олимпиада сорудахтара.

3 чиглэл.(4ч.)

1. Тест. Олимпиада сорудахтара.
2. «Торообут ийэ тылбыт – барҕа баай» бырааһынньык.
3. Оҕоҕо аналлаах хаһыаттар, сурунааллар.
4. «Тыл эйгэтэ» хаһыат таһаарыы.

4 чиглэл. (3 ч.)

1. Тест. Олимпиада сорудахтара.
2. «Торообут айылҕаһын тоьо билэбин?» экологическай оонньуу.
3. «Торообут тылбыт-барҕа баайбыт» тумуктуур бырааһынньык.

4-с кылааһы бүтэрэр уорэнээччи билиэхтээх уонна сатыахтаах:

- Торообут тылын дыктитин, эгэлгэтин билэр.
- Уорэнээччи дыкти кэрэ, баай торообут ийэ тылын дириинник баһылаан куннээҕи олоһор сатаан туттар- туһанар буолуохтаах;